

Presented on : 01/06/2024

Registered on : 01/06/2024

Decided on : 08/04/2026

Duration : Y M D

**IN THE COURT OF 2ND ADDL. CHIEF JUDICIAL
MAGISTRATE, PORBANDAR AT : PORBANDAR**
[Presided Over by K.K.Rathod]

C.C.No.2462/2024

Exhibit No. ૨૪

ફરીયાદી : હમીરભાઈ પરબતભાઈ કારાવદરા,
ઉ.વ.આ. ૬૦,
રહે. અડવાણા, તા.જી.પોરબંદર

-: વિરૂદ્ધ :-

આરોપી : ભુરાભાઈ અરભમભાઈ કેશવાલા,
ઉ.વ.આ. ૬૫,
રહે. રાતડી, તા. જિ. પોરબંદર,

ફરીયાદ : ધી નેગોશીયેબલ ઈન્સ્ટ્રુમેન્ટની કલમ-૧૩૮ મુજબ.

ફરીયાદ પક્ષ તરફે વિ.વકીલશ્રી જે. આર. ઓડેદરા.
આરોપી તરફે વિ.વકીલશ્રી ડી.આર. મોઢવાડીયા.

-: જજમેન્ટ :-

૧. આ કામના ઉપરોક્ત જણાવેલ આરોપી સામે આ અદાલત દ્વારા ધી નેગોશીયેબલ ઈન્સ્ટ્રુમેન્ટની કલમ-૧૩૮ મુજબના ગુન્હા સંબંધેનું તહોમત મુકવામાં આવેલ છે.

૨. ફરીયાદ પક્ષના કેસની ટુંકમાં હકીકત એવી છે કે, આરોપી અને ફરિયાદી એક જ જ્ઞાતિના હોય અને ફરિયાદીની બહેન રાતડી મુકામે સાસરે હોય તેથી ફરિયાદીને રાતડી મુકામે અવારનવાર આવવાનું થતું હોય અને તે અન્વયે ફરિયાદી અને આરોપીને પ્રસંગોપાત મળવાનું થતું હોય ફરિયાદી અને આરોપી વચ્ચે ઘણા સમયથી ઓળખાણ અને મિત્રતાના સારા સંબંધો રહેલા છે. આરોપીને ગયા સપ્ટેમ્બર ૨૦૨૩ ના માસમાં રકમની જરૂરીયાત ઉભી

થતા અરોપી અને ફરિયાદી વચ્ચે ઘણા સમયથી ઓળખાણ અને મિત્રતાના સારા સંબંધો રહેલા અને તેથી ફરિયાદીને આરોપીએ થોડા સમય માટે રકમ આપવાની વાત કરતા ફરિયાદીએ આરોપીને એક મિત્ર તરીકે મદદરૂપ થવાની ભાવનાથી જરૂરીયાત મજબની રકમ રૂા. ૧,૪૦,૦૦૦/- પુરાની રકમ હાથ ઉછીની આપેલી. ત્યારબાદ થોડો સમય પસાર થયા પછી ફરિયાદીએ આરોપી પાસે રકમની ઉઘરાણી કરતા આરોપીએ થોડા સમયમાં રકમ ચુકવી દેવાનો વાયદો કરેલ અને ત્યારબાદ પણ વાયદા મુજબ આરોપી ઉભા ન રહેતા ફરિયાદીની વારંવારની ઉઘરાણીથી છેલ્લે આરોપીને આપેલી હાથ ઉછીની રકમ ફરિયાદીની કાયદેસરની લેણી રકમ ચુકવવા આરોપીએ ફરિયાદીને તેના બેંક ઓફ બરોડા, નગવર ચોક, પોરબંદર શાખાના ખાતા નં. ૦૩૫૬૦૧૦૦૦૧૫૫૬૩ નો ચેક નં. ૦૦૦૦૨૧ તા. ૩૦/૦૧/૨૦૨૪ નો રૂા. ૧,૪૦,૦૦૦/- પુરાનો તેમા તમામ વિગતો ભરીને ચેક હેઠળ આરોપીએ કરીને ફરિયાદીના નામનો આપવામાં આવેલ અને આરોપી ધ્વારા ફરિયાદીને ખાત્રી, વિશ્વાસ વચન અને ભરોસો આપવામા આવેલ કે ચેકના વેલીડીટીના સમયગાળા દરમિયાન આરોપી કહે ત્યારે ચેક વસુલાત માટે નાંખશો ત્યારે ચેકમાં જણાવેલ રકમની વસુલાત ચોક્કસપણે થઈ જશે. આરોપીએ ફરિયાદી જોગ આપેલ ખાત્રી, વિશ્વાસ, વચન અને ભરોસા આધારે આરોપી દ્વારા આપવામાં આવેલ ઉપરોક્ત ચેક આરોપીના કહ્યા મુજબ ફરિયાદી દ્વારા સ્ટેટ બેન્ક ઓફ ઈન્ડિયા, અડવાણા શાખાના ખાતા નં. ૦૦૦૦૦૦૩૧૭૫૦૧૩૩૩૫૫ માં જમાં કરાવવા સાડૂ નાંખતા સદરહું ચેક "Funds Insufficient" ના શેરા સાથે વગર વસુલાતે પરત ફરેલ છે જે અંગેની જાણ બેન્ક દ્વારા અ ફરિયાદીને તા. ૧૧/૦૪/૨૦૨૪ ના રોજના ચેક રીટર્ન મેમોથી કરવામાં આવેલ છે. ઉપરોક્ત હકીકતે આરોપીએ ફરિયાદીને આપેલ ઉપરોક્ત ચેક વગર વસુલાતે પરત ફરતાં આરોપીને ફરિયાદી દ્વારા વૈધાનીક ડિમાન્ડ નોટીશ વકીલ મારફતે તા. ૦૪/૦૫/૨૦૨૪ ની આપવામાં આવેલ હતી. જે આરોપીને તા. ૧૩/૦૫/૨૦૨૪ ના રોજ ડીલીવર થયેલ છે. આરોપીને કરેલ વૈધાનિક ડિમાન્ડ નોટીશનો કોઈ જવાબ આપેલ નથી કે નોટીશમાં જણાવેલ સમય મર્યાદા વીતી જવા છતાં કે આજદિન સુધી ફરિયાદીને ચેક મુજબની લેણી

રકમ ચુકવવામાં આવેલ નથી. આમ આરોપીએ ફરીયાદીની કાયદેસરની બાકી લેણી નિકળતી રકમ રૂ. ૧,૪૦,૦૦૦/- (અંકે રૂપિયા એક લાખ ચાલીસ હજાર) ની રકમ ચુકવવા આપેલ ચેક વસુલાત સારું ખાતામાં નાખતાં, આરોપીએ ચેકની વસુલાત થાય તેટલું ભંડોળ ખાતામાં ન રાખતાં ફરીયાદીને આરોપીએ આપેલ ચેક વગર વસુલાતે પરત ફરેલ હોય અને તે રીતે આરોપીએ ફરીયાદી સાથે પ્રથમથી જ ગુન્હાહિત વિશ્વાસઘાત અને છેતરપીંડી કરી ઠગાઈ કરતાં નેગોશીએબલ ઈન્સ્ટ્રુમેન્ટ એક્ટની કલમ - ૧૩૮, ૧૪૨ મુજબનો શિક્ષાને પાત્ર ગુનો કરેલ હોય જેથી હાલની ફરીયાદ કરવા ફરજ પડેલ છે.

કાયદેસરનું લેણું પરત કરવા અંગે આપેલ ચેકો ની વિગત

તારીખ	ચેક નંબર	રકમ રૂ.	બેંકનું નામ
૩૦/૦૧/૨૦૨૪	૦૦૦૦૨૧	૧,૪૦,૦૦૦/-	બેંક ઓફ બરોડા

સદર કેસમાં આરોપીએ બાકી રહેલ રકમની ચુકવણી પેટે આપેલ ચેક ઉપરોક્ત વિગતેના ફરીયાદીને કાયદેસરના લેણાં પેટે આપેલ છે. આમ, આરોપીએ ધી નેગોશીએબલ ઈન્સ્ટ્રુમેન્ટ એક્ટની કલમ-૧૩૮ મુજબનો ગુનો કરેલ હોય તેમની વિરૂદ્ધ કાયદેસરની ફરીયાદ કરવાની જરૂરીયાત અને કારણ ઉપસ્થિત થયેલ છે.

૩. હાલની ફરીયાદ દાખલ થતા આરોપી સામે પ્રથમ દર્શનીય કેસ જણાય આવતા આરોપી સામે સમન્સ ઈશ્યુ કરવાનો હુકમ કરવામાં આવેલ છે આરોપીને સમન્સ બજી જતા કોર્ટ રૂબરૂ હાજર થઈ તેઓનું ગુના અંગેનું નિવેદન આંક-૧૩ થી લેવામાં આવતા તેમણે ગુનો કબુલ કરેલ ન હોય કેસની કાર્યવાહી આગળ ચલાવવામાં આવેલ છે.

૪. ફરીયાદ પક્ષે નીચે મુજબના મૌખિક પુરાવા રજુ કરેલ છે.

મૌખિક પુરાવો.

અનુક્રમ નં.	મૌખિક પુરાવાની વિગત	આંક
(૧)	ફરીયાદી હમીરભાઈ પરબતભાઈ કારાવદરાનુ પુરાવાનું સોગંદનામું	૦૪

પ. આ કામે ફરીયાદપક્ષ તરફે નીચે મુજબના મહત્વના દસ્તાવેજ પુરાવા રજુ કરેલા છે.

દસ્તાવેજ પુરાવો.

અનુક્રમ નં.	દસ્તાવેજ પુરાવાની વિગત	આંક
(૧)	ફરિયાદીના ફોટો આઈ.ડી.ની એટેસ્ટેડ કોપી	૧૬
(૨)	આરોપીએ ફરીયાદીને આપેલ તા. ૩૦/૦૧/૨૦૨૪ ના રોજનો રૂ. ૧,૪૦,૦૦૦/- નો ચેક નં. ૦૦૦૦૨૧ નો બેંક ઓફ બરોડાનો અસલ ચેક	૧૭
(૨)	તા. ૧૧/૦૪/૨૦૨૪ ના રોજનો રીટર્ન મેમો	૧૮
(૩)	ફરિયાદીએ આરોપીને તા. ૦૪/૦૫/૨૦૨૪ ના રોજ આપેલ રજીસ્ટર નોટીસ	૧૯
(૪)	રજી.એ.ડી. પોસ્ટની અસલ પહોંચ	૨૦
(૫)	રજી. એ.ડી. નોટીસનો ટ્રેક કન્સાઈનમેન્ટ રીપોર્ટ	૨૧

૬. ત્યારબાદ ફરીયાદી તરફે વધુ સાક્ષી તપાસવા ન હોય આંક-૨૨ થી પુરાવા કલોઝીંગ પુરશીશ આપેલ છે.ત્યારબાદ આરોપી તરફે કોઈ પુરાવો રજુ કરવામાં આવેલ નથી.

૭. ત્યારબાદ ફરીયાદપક્ષના પુરાવા બાદ આરોપીનું ક્રિમીનલ પ્રોસીજર કોડની કલમ-૩૧૩ અન્વયે તેઓનું વિશેષ નિવેદન નોંધવામાં આવેલ છે અને તેમાં તેમણે પોતે નિર્દોષ છે, કોઈ ગુન્હો કરેલ નથી તેમજ લેણુ બાકી ન હોવા છતાં ચેકનો દુરુપયોગ કરેલ છે તેવી હકીકત જણાવેલ છે.

૮. આ કામે ફરીયાદ પક્ષે વિ.વકિલશ્રી શ્રી.જે. આર. ઓડેદરા તથા આરોપી તરફે કોઈ હાજર રહેલ ન હોય તેઓનો તા: ૧૮.૦૩.૨૦૨૬ના રોજ દલીલનો હક બંધ કરવામાં આવેલ છે.

૯. આમ ફરીયાદ પક્ષે રજુ કરેલ મૌખિક તેમજ લેખિત પુરાવો તથા બંને પક્ષકારોના વિધવાન વકીલશ્રીની દલીલો ધ્યાનમાં લેતાં, સદર કેસના આખરી નિર્ણય સારુ નીચે મુજબના મુદ્દા ઉપસ્થિત થાય છે.

-:: મુદ્દા ::-

૧. શું ફરીયાદપક્ષ નિઃશંકપણે પુરવાર કરે છે કે, આ કામના આરોપીએ ફરીયાદ વાળો ચેક કાયદેસરના લેણા પેટે ફરીયાદીને આપેલ હતો ?
૨. શું ફરીયાદપક્ષ નિઃશંકપણે પુરવાર કરે છે કે, તેઓએ ધી નેગોશીયેબલ ઇનસ્ટ્રુમેન્ટ એક્ટની કલમ-૧૩૮ નું પાલન કરેલ છે ?
૩. શું ફરીયાદપક્ષ નિઃશંકપણે પુરવાર કરે છે કે, આ કામના આરોપીએ ધી નેગોશીયેબલ ઇનસ્ટ્રુમેન્ટ એક્ટની કલમ-૧૩૮ મુજબનો શિક્ષાપાત્ર ગુનો કરેલ છે?
૪. શું હુકમ ?

૧૦. ઉપરોક્ત મુદ્દાના મારા નિર્ણયો નીચે મુજબ છે :-

-:: નિર્ણય ::-

૧. હકારમા
૨. હકારમાં
૩. હકારમા
૪. આખરી નિર્ણય મુજબ.

-:: નિર્ણયના કારણો ::-

૧૧. હાલના કેસની પ્લી અને પુરાવો વંચાણે લેતા આ કેસ શરૂઆતથી જ સમન્સ ટ્રાયેબલ કેસ તરીકે ચાલેલ છે અને આરોપી કે ફરીયાદી તર્ફે ડીનોવો કરવા અંગે કોઈ અરજી રજુ કરેલ નથી કે કોઈ નવેસરથી ટ્રાયલ ચલાવવા માટે અરજી આપવામાં આવેલ નથી.

૧૨. પુરાવાના કાયદા અનુસાર જે પક્ષકાર જે તે હકીકત સાથે કોર્ટ સમક્ષ આવેલ હોય એ હકીકત પુરવાર કરવાની જવાબદારી જે તે પક્ષકારના શરિ રહે છે ચેક પરત કર્યાના કેસમાં પ્રાથમિક તબક્કે ફરીયાદીએ પુરાવો આપવાનો હોય છે અને પુરાવો રજુ થયા બાદ ફરીયાદીની તરફેણમાં અધિનિયમની કલમ-૧૧૮ અને ૧૩૮ પ્રમાણે અનુમાન દોરવું પડે છે.તે માટે સૌપ્રથમ ધી નેગોશીયેબલ ઇનસ્ટ્રુમેન્ટ એક્ટની કલમ-૧૩૮ ના તત્વો પુરવાર થાય છે કે

કેમ તે ધ્યાને લેવું પડે.

૧૩ હાલના કેસમાં તહોમદાર વિરુદ્ધનો આક્ષેપ ધી નેગોશીયેબલ ઈનસ્ટ્રુમેન્ટ એક્ટની કલમ-૧૩૮ ના ગુના સંબંધેનો મુકવામાં આવે છે જેથી ધી નેગોશીયેબલ ઈનસ્ટ્રુમેન્ટ એક્ટની કલમ-૧૩૮ ધ્યાને લેવી જરૂરી જણાય આવે છે. **Section 138. Dishonour of cheque for insufficiency,**

etc., of funds in the account. Where any cheque drawn by a person on an account maintained by him with a banker for payment of any amount of money to another person from out of that account for the discharge, in whole or in part, of any debt or other liability, is returned by the bank unpaid, either be cause of the amount of money standing to the credit of that account is insufficient to honour the cheque or that it exceeds the amount arranged to be paid from that account by an agreement made with that bank, such person shall be deemed to have committed an offence and shall, without prejudice to any other provision of this Act, be punished with imprisonment for [a term which may be extended to two years'], or with fine which may extend to twice the amount of the cheque, or with both: Provided that nothing contained in this section shall apply unless—

(a) the cheque has been presented to the bank within a period of six months from the date on which it is drawn or within the period of its validity, whichever is earlier;

(b) the payee or the holder in due course of the cheque, as the case may be, makes a demand for the payment of the said amount of money by giving a notice; in writing, to the drawer of the cheque, [within thirty days] of the receipt of information by him from the bank regarding the return of the cheque as unpaid; and

(c) the drawer of such cheque fails to make the payment of the said amount of money to the payee or, as the case may be, to the holder in due course of the cheque, within fifteen days of the receipt of the said notice.

Explanation.

For the purposes of this section, “debt of other liability” means a legally enforceable debt or other liability

૧૩.૧ આમ ધી નેગોશીયેબલ ઈનસ્ટ્રુમેન્ટ એક્ટની કલમ-૧૩૮ નો ગુનો પુરવાર થવા માટે આવશ્યક શરતો નીચે મુજબની છે.

૧. ચેક પોતાની જવાબદારી પુરી કરવા માટે આપ્યો હોવો જોઈએ.
૨. ચેક અપુરતા બેલેન્સના કારણે પરત આવ્યો હોવો જોઈએ.
૩. કલમ-૧૩૮ માં જણાવ્યા મુજબ ચેક ધારણ કરનારે ચેક લખનારની ૩૦ દિવસમાં નોટીશ આપેલ હોવી જોઈએ.
૪. કલમ-૧૩૮ માં જણાવ્યા મુજબ નોટીશ બજવાના ૧૫ દિવસમાં ચેક લખનાર તે રકમ ચુકવવામાં નિષ્ફળ ગયો હોવો જોઈએ.

૧૩.૨ ઉપરોક્ત આવશ્યક તત્વો પુર્ણ થાય તો ધી નેગોશીયેબલ ઈનસ્ટ્રુમેન્ટ એક્ટની કલમ-૧૩૮ અન્વયેનો ગુનો બન્યો હોવાનું કહેવાય અને ત્યારબાદ ધી નેગોશીયેબલ ઈનસ્ટ્રુમેન્ટ એક્ટની કલમ-૧૩૯ તથા ૧૧૮ મુજબ ધારકની તરફેણમાં અનુમાન થાય. જે સદર્ભે અધિનિયમની કલમો ધ્યાને લેતા...

Section : 139.Presumption in favour of holder. It shall be presumed, unless the contrary is proved, that the holder of a cheque received the cheque, of the nature referred to in section 138, for the discharge, in whole or in part, of any debt or other liability.

Section : 118.Presumptions as to negotiable instruments. Until the contrary is proved, the following presumptions shall be made:

- (a) **of consideration.** that every negotiable instrument was made or drawn for consideration, and that every such instrument, when it has been accepted, indorsed, negotiated or transferred, was accepted, indorsed, negotiated or transferred for consideration;
- (b) **as to date.** that every negotiable instrument bearing a date was made or drawn on such date;
- (c) **as to time of acceptance.** that every accepted bill of exchange was accepted within a reasonable time after its date and before its maturity;

(d) **as to time of transfer.** that every transfer of a negotiable instrument was made before its maturity;

(e) **as to order of endorsements.** that the endorsements appearing upon a negotiable instrument were made in the order in which they appear thereon;

(f) **as to stamp.** that a lost promissory note, bill of exchange or cheque was duly stamped;

(g) **that holder is a holder in due course.** that the holder of a negotiable instrument is a holder in due course:

Provided that, where the instrument has been obtained from its lawful owner, or from any person in lawful custody thereof, by means of an offence or fraud, or has been obtained from the maker or acceptor thereof by means of an offence or fraud, or for unlawful consideration, the burden of proving that the holder is a holder in due course lies upon him.

૧૩.૩ આ કામે ફરીયાદપક્ષ દ્વારા પોતાની ફરીયાદ પુરવાર કરવા માટે આંક-૦૪ થી ફરીયાદી હમીરભાઈ પરબતભાઈ કારાવદરાનાઓનું સરતપાસનું સોગંદનામું રજૂ કરેલ છે. જેમા તેઓ ફરીયાદ હકીકતને ચુસ્તપણે વળગી રહેલ છે. ફરીયાદીની ઉલટતપાસ માટે આરોપી પક્ષને અનેક તક આપવા છતાં તેઓએ ફરીયાદીની ઉલટ તપાસ કરેલ ન હોય તેઓનો ઉલટ તપાસનો હક બંધ કરવામાં આવેલ છે.

ત્યારબાદ ફરીયાદી તરફે અન્ય કોઈ પુરાવો રજૂ કરવામાં આવેલ નથી.

પુરાવાકીય મુલ્યાંકન:

૧૪. આ કામે ફરીયાદી તરફે રજૂ કરવામાં આવેલ તમામ પુરાવાને આ કામે ઉપસ્થિત થયેલ મુદ્દાના અનુસંધાને મુલવવામાં આવે તો,

૧૪.૧ મુદ્દા નંબર ૧ ની ચર્ચા:-

આ કામે ફરીયાદી પોતાની ફરીયાદમાં તથા પોતાની સોગંદ પરની જુબાનીમાં જણાવે છે કે ફરીયાદી અને આરોપી એકજ જ્ઞાતીના હોય અને ફરીયાદીની બહેન રાતડી મુકામે રહેતી હોય આ કામના આરોપી પણ રાતડી મુકામે રહેતા હોય અવાર નવાર મળવાનું થતું હોય ઓળખાણ થયેલ અને

મિત્રતા થયેલ જેના કારણે આરોપીને સપ્ટેમ્બર ૨૦૨૩ ના અરસામાં રકમની જરૂરીયાત ઉપસ્થિત થતા ફરીયાદીએ આરોપીને રૂપિયા ૧,૪૦,૦૦૦/- અંકે એક લાખ ચાલીસ હજાર પુરા ઉછીના આપેલ હતા. જે રકમ પરત માંગતા આરોપીએ ફરીયાદીને ફરીયાદવાળો ચેક આપેલ હતો. જે ચેક ફરીયાદીએ બેંકમાં ડીપોઝીટ કરાવતા તે ચેક "ફંડ ઇનશફીશીયન્ટ"ના શેરા સાથે વગર વસુલાતે પરત ફરેલ હતો. આ કામે ફરીયાદીની સોંગદપરની જુબાનીને આ કામે આરોપી તરફ પડકારવામાં આવેલ હોય તેવું બનેલ નથી. તેમજ આ કામે આરોપી તરફ પોતાનો કોઈ બચાવ પણ રજૂ કરવામાં આવેલ હોય તેવું બનેલ નથી. આરોપીએ પોતાના વિશેષ નિવેદનમાં માત્ર તમામ હકીકતની ઇનકારી કરેલ છે. વધુમાં આ કામે ચાલુ ટ્રાયલે ફરીયાદી તથા આરોપી દ્વારા આંક ૧૫ થી પક્ષકારો દ્વારા અરજી આપવામાં આવેલ છે જેમાં આરોપી દ્વારા જાહેર કરવામાં આવેલ છે કે તેઓ આવતી મુદતે ચેક મુજબની રકમ ફરીયાદીને ચુકવી આપશે. પરંતુ તે સમાધાન મુજબ પણ આરોપીએ વર્તન કરેલ હોય તેવું બનેલ નથી. જે તમામ હકીકત ધ્યાને લેતા આ કામે આરોપી તરફ ફરીયાદીની ફરીયાદ હકીકતને કે સોંગદ પરની જુબાનીને પડકારેલ ન હોય અને ફરીયાદી સાથે ચાલુ ટ્રાયલે સમધાન કરેલ હોય ફરીયાદવાળો ચેક આરોપીએ કાયદેસરના લેણા પેટે ફરીયાદીને આપેલ હોવાનું જણાઈ આવે છે.

આ કામે ધી નેગોશીયેબલ ઇન્સ્ટ્રુમેન્ટ એક્ટની જોગવાઈ ધ્યાને લેતા આરોપીએ પોતાનો બચાવ સાબિત કરવાની જવાબદારી આરોપીના શીરે છે અને આરોપીએ પોતાનો બચાવ સાબિત કરી કાયદા દ્વારા ફરીયાદીની તરફેણમાં કરવામાં આવેલ અનુમાનનું ખંડન કરવું પડે છે. જે બચાવ આરોપી ફરીયાદીના પુરાવા આધારે અથવા તો પોતાના પુરાવા રજૂ કરીને પુરવાર કરી શકે. જે બચાવ આરોપીએ પ્રીપોન્ડરન્સ ઓફ પ્રોબેબીલીટીથી પુરવાર કરવો પડે. આરોપી તરફ ફક્ત ઇનકારી કરવા માત્રથી આરોપી પોતાના બચાવ સાબિત કરી શકતા નથી. આમ, આરોપી તરફ લેવામાં આવેલ તમામ બચાવોને આરોપી તરફ સાબિત કરવામાં આવેલ નથી. વધુમાં હાલના કામે આરોપી તરફ પોતાના વિશેષ નિવેદનમાં મુખ્ય બચાવ લેવામાં આવેલ છે કે ફરીયાદીનું આરોપી પર કોઈ કાયદેસરનું કોઈ લેણું નથી. જે અનુસંધાને નામદાર ગુજરાત હાઈકોર્ટનો **Hiten Parekh, Parekh**

Enterprise V/S Gujarat state and ors 2009(3)

G.L.H. 742 ચુકાદો ધ્યાને લેવામાં આવે તો, તેમાં નામદાર ગુજરાત હાઈકોર્ટ દ્વારા ઠરાવવામાં આવેલ છે કે આરોપી ચેકમાં પોતાની સહિ કબ્જુલ કરતો હોય તો તે સંજોગોમાં તે ચેક કાયદેસરની લેણી રકમ પેટેનો છે તેવું અનુમાન થવાને પાત્ર છે તેમજ નામદાર સર્વોચ્ચ અદાલતનો Hiten P Dalal V/S Batindranath AIR 2001 SC 3897 ચુકાદો ધ્યાને લેવામાં આવે તો તેમાં નામદાર સર્વોચ્ચ અદાલતે ઠરાવેલ છે કે, આરોપીએ ફરીયાદીને જે ચેક આપેલ છે તે કાયદેસરના લેણા પેટે આપેલ છે તેવું અનુમાન કોર્ટે કરવાનું રહે છે.

આમ, કલમ:૧૩૮ તથા કલમ ૧૧૮ ના અનુમાન ધ્યાને લેતા ફરીયાદીનું કાયદેસરનું લેણું ન હોવાનું રેકર્ડ પર સચોટ પુરાવાથી પુરવાર કરવાની જવાબદારી આરોપીના શીરે છે અને આરોપીએ ફરીયાદીનું કાયદેસરનું લેણું ન હોવાનું રેકર્ડ પર સચોટ પુરાવાથી પુરવાર કરવું પડે ફક્ત ઈનકાર કરવાથી ફરીયાદીનું કાયદેસરનું લેણું ન હોવાનું માની શકાય નહીં જે સંજોગોમાં મુદ્દા નંબર ૧ નો જવાબ હકારમાં આપવામાં આવે છે.

૧૪.૨) મુદ્દા નંબર ૨ ની ચર્ચા :-

ધી નેગોશિયેબલ ઇન્સ્ટ્રુમેન્ટ એક્ટની કલમ ૧૩૮ નું ગુનો બનવા માટે ચેક માં જે તારીખ લખેલ હોય તે તારીખથી ત્રણ માસ અથવા તેની કાયદેસરની મુદત ની અંદર ચેક બેંકમાં વસૂલાત માટે રજૂ કરવો જરૂરી છે આ ઉપરાંત ચેક બેંકમાં નાખ્યા બાદ તે ચૂકવાયેલ ન હોવાના શેરા સાથે પરત આવ્યા ની બેંક તરફથી માહિતી મળ્યાના ૩૦ દિવસમાં ચેક લખનારને લેખિતમાં નોટિસ આપી ચેક માં લખેલ રકમની ચુકવણી કરવા માંગણી કરવી જરૂરી છે. આ રીતે લેખિતમાં નોટિસ આપ્યા બાદ ૧૫ દિવસમાં ચેક લખનાર ચેક મુજબની રકમની ચુકવણી કરવામાં નિષ્ફળ જાય તો સદરહું ગુના સંબંધી કલમ અમલમાં આવે છે આ સંદર્ભે પ્રસ્તુત કેસની હકીકતો ધ્યાને લેવામાં આવે તો આ કામે આંક – ૧૭ થી રજૂ ચેક નંબર ૦૦૦૦૨૧ તારીખ ૩૦.૦૧.૨૦૧૪ ના રોજનો લખવામાં આવેલ છે અને આ ચેક આ કામના ફરિયાદી દ્વારા તા: ૧૧.૦૪.૨૦૨૪ ના રોજ વસૂલાત માટે તેમના ખાતામાં જમા કરાવવામાં આવેલ છે આથી સદર ચેક તેની નિયત સમય મર્યાદામાં

વસૂલાત માટે બેંકમાં રજૂ કરવામાં આવેલ હોવાની હકીકત સાબિત થાય છે. સદર ચેક તારીખ: ૧૧.૦૪.૨૦૨૪ ના રોજ આંક ૧૮ થી રજુ રિટર્ન મેમોમાં જણાવ્યા મુજબ "ફંડ ઈન્શાફીશીયન્ટ" ના શેરા સાથે પરત આવેલ છે. આમ, સદર હકીકત જોતા આ કામે ધી નેગોશિએબલ ઈન્સ્ટ્રુમેન્ટ એક્ટની કલમ ૧૩૮એ નું પાલન થયેલ છે. આ કામે આરોપીએ આપેલ ચેક પરત ફરતા આ કામના આરોપીને ફરિયાદીએ તારીખ: ૦૪.૦૫.૨૦૨૪ ના રોજ તેમના વકીલશ્રી મારફત કાયદેસરની નોટિસ આપેલ જે નોટિસ આ કામે આંક -૧૮ થી રજૂ કરવામાં આવેલ છે જે નોટીસ આરોપીને તા: ૧૩.૦૫.૨૦૨૪ ના રોજ મળી ગયેલ છે . આમ, ચેક પરત ફર્યા ની જાણ થયાના ૩૦ દિવસની અંદર આરોપીને નોટિસ આપવામાં આવેલ છે. આમ સદર હકીકત જોતા આ કામે ધી નેગોશિએબલ ઈન્સ્ટ્રુમેન્ટ એક્ટની કલમ ૧૩૮ની નું પાલન થયેલ છે આ કામે ફરિયાદી દ્વારા આરોપીને નોટિસ મોકલવામાં આવેલ હતી તે નોટિસ આરોપીને બજી ગયા બાદ પણ ૧૫ દિવસમાં ચેકના નાણા પરત આપેલ નથી. આમ સદર હકીકત જોતા આ કામે ધી નેગોશિએબલ ઈન્સ્ટ્રુમેન્ટ ની કલમ ૧૩૮સી નું પાલન પણ થયેલ છે આમ હાલની ફરિયાદ ધી નેગોશિએબલ ઈન્સ્ટ્રુમેન્ટ એક્ટની કલમ ૧૪૨બી મુજબ સમય મર્યાદામાં છે જે તમામ હકીકત ધ્યાને લેતા તે ધી નેગોશિએબલ ઈન્સ્ટ્રુમેન્ટ એક્ટની કલમ ૧૩૮ ની તમામ મેન્ડેટરી જોગવાઈઓનું પાલન થયેલ હોય મુદ્દા નંબર ૨ નો જવાબ હકારમાં આપવામાં આવે છે.

૧૪.૩) મુદ્દા નંબર ૩ ની ચર્ચા :-

આ કામના આરોપી સામે ધી નેગોશિએબલ ઈન્સ્ટ્રુમેન્ટ એક્ટની કલમ ૧૩૮ મુજબ હાલની ફરિયાદ કરવામાં આવેલ છે આ કામે આંક - ૧૭ થી રજૂ ચેક નંબર ૦૦૦૦૨૧ તારીખ ૩૦.૦૧.૨૦૧૪ ના રોજનો લખવામાં આવેલ છે સદર ચેકમાં આ કામના આરોપીએ સહી કરેલ છે તે ચેક આક-૧૮ ના રિટર્ન મેમો સાથે પરત આવેલ છે જેનાથી એ હકીકત સાબિત થાય છે કે આ ચેક આરોપી જે ખાતું નિભાવતા હતા તે ખાતાનો છે આ કામે ઉપર કરેલ ચર્ચા મુજબ ફરિયાદી ધી નેગોશિએબલ ઈન્સ્ટ્રુમેન્ટ એક્ટની કલમ ૧૩૮ ની તમામ મેન્ડેટરી જોગવાઈઓનું પાલન કરેલ છે આ કામના આરોપીને નોટિસ ની જાણ થવા છતાં ચેકની રકમ આરોપી એ ફરિયાદીને

પરત આપેલ નથી આમ આ કામે ફરિયાદીએ આપેલ જુલાની પરથી એ હકીકત સાબિત થાય છે કે ફરિયાદીના કાયદેસરના લેણા પેટે આ કામના આરોપીએ પોતાના ખાતાનો ચેક તેમની સહી કરી આપેલ હતો. વધુમાં વધુ ધી નેગોશીએબલ ઈન્સ્ટ્રુમેન્ટ એક્ટની કલમ ૧૧૮ ની જોગવાઈ મુજબ કાયદાકીય અનુમાન દર્શાવે છે તે મુજબ જ્યારે ચેક લખનારે ચેક આપેલ હોય ત્યારે તે સંબંધી વિરુદ્ધનું પુરવાર ન થાય ત્યાં સુધી તે ચેક કાયદેસર લેણા ની ચુકવણી પેટે આપેલ હોવાનું માનવામાં આવશે તેવા જ પ્રકારનું અનુમાન ધી નેગોશીએબલ ઈન્સ્ટ્રુમેન્ટ એક્ટની કલમ ૧૩૯ માં પણ કરવામાં આવેલ છે જે મુજબ જ્યાં સુધી વિપરીતનું પુરવાર કરવામાં ન આવે ત્યાં સુધી એમ અનુમાન કરવામાં આવશે કે ચેકના ધારકે કલમ ૧૩૮ માં જણાવી ચેક કોઈપણ દેવું અથવા અન્ય જવાબદારી અથવા અન્ય જવાબદારીને પૂરેપૂરી રીતે અથવા અંશતઃ દેવા માટે મેળવ્યો હતો. વધુમાં પાછો ફરેલો ચેક એ વર્તમાન એવું કે જવાબદારી પ્રત્યે હતો તેવું પણ અનુમાન કરવામાં આવશે તેથી વિરુદ્ધ પુરવાર કરવાનો બોજો એટલે કે આપેલો ચેક કોઈ દેવા કે જવાબદારી પ્રત્યેનો ન હતો એ ચેક આપનાર ઉપર છે આમ ચેક પણ ચૂકવાયેલ પરત કર્યો હોય તો ત્યાં સુધી વિરુદ્ધનું પુરવાર ન થાય ત્યાં સુધી તે કાયદેસરનું દેવું કે જવાબદારી અદા કરવા માટે અપાયેલ હોવાનું અનુમાન આ કાયદા ની જોગવાઈ મુજબ થઈ શકે છે આરોપીએ સદરહુ અનુમાનનું ખંડન કરતો પુરાવો રજૂ કરવો જરૂરી છે પરંતુ આ કામે આરોપી તરફે એવો કોઈ પુરાવો રજૂ કરવામાં આવેલ નથી.

ફરિયાદી તરફે જે મોખીક અને દસ્તાવેજી પુરાવો રજૂ કરવામાં આવેલ છે તે જોતા ધી નેગોશીએબલ ઈન્સ્ટ્રુમેન્ટ એક્ટની કલમ ૧૩૮ ના ગુના સબબ મુદ્દા નંબર ૧ તથા ૨ ફરિયાદ પક્ષે પુરવાર કરેલ હોય તો જ આરોપીએથી ધી નેગોશીએબલ ઈન્સ્ટ્રુમેન્ટ એક્ટની કલમ ૧૩૮ મુજબનો ગુનો કરેલ હોવાનો માની શકાય આ કામે ઉપરોક્ત કરેલ ચર્ચા મુજબ મુદ્દા નંબર ૧ તથા ૨ ફરિયાદ પક્ષ દ્વારા પુરવાર કરેલ છે તેમજ આરોપી પક્ષ ધી નેગોશીએબલ ઈન્સ્ટ્રુમેન્ટ એક્ટની કલમ ૧૩૯ મુજબના અનુમાનને ખંડન કરવામા નીષ્ફળ ગયેલ છે આમ, આ કામના આરોપીએ ધી નેગોશીએબલ ઈન્સ્ટ્રુમેન્ટ એક્ટની કલમ ૧૩૮ મુજબનો ગુનો કરેલ હોવાનું પુરવાર થતું

હોવાથી મુદા નંબર ૩ નો જવાબ હકારમા આપી મુદા નંબર ૪ પરત્વે નીચે મુજબનો હુકમ કરવામા આવે છે.

:- હુકમ :-

આ કામના આરોપી ભુરાભાઈ અરભમભાઈ કેશવાલાને ક્રિમીનલ પ્રોસીજર કોડની કલમ ૨૫૫(૨) મુજબ ધી નેગોશીયેબલ ઇન્સ્ટ્રુમેન્ટ એક્ટની કલમ ૧૩૮ ના ગુના સબબ તકસીરવાન ઠરાવવામાં આવે છે.

સજા અંગે સાંભળવા માટે મુલતવી.

હુકમ આજરોજ તા.૦૮ માહે એપ્રિલ ૨૦૨૬ ના રોજ જાહેર કર્યો.

તા.૦૮.૦૪.૨૦૨૬

પોરબંદર

કોમલ કુનાલ રાઠોડ

બીજા એડી.ચીફ જ્યુડી.મેજિસ્ટ્રેટ, પોરબંદર

જજ કોડ નં. જુજે-૦૧૧૩૦

-:: સજા અંગે સાંભળ્યા ::-

આરોપી કે તેઓના વકીલશ્રી હાજર ન હોય તેઓને સાંભળવામાં આવેલ નથી. જ્યારે ફરીયાદી તરફે વકીલશ્રી એસ.એચ.પરમાર હાજર છે તેઓને સાંભળ્યા. તેઓ તર્ફે દલીલ કરવામાં આવેલ છે કે આરોપીએ ટ્રાયલ દરમ્યાન ચેકની રકમ ચુકવી આપવાનું જાહેર કર્યા બાદ આજદિન સુધી ચેકની રકમ આપેલ ન હોય તેમજ હાજર પણ રહેલ ન હોય આરોપીને મહત્તમ સજા કરવા તથા ફરીયાદીને વળતરની રકમ ચુકવી આપવા હુકમ કરવા અરજ કરેલ છે.

ફરીયાદીની દલીલો તથા સમગ્ર કેસની હકિકતોને લક્ષમાં લેતા આરોપીએ કરેલ ગુનાની સજાની જોગવાઈ ધ્યાને લેતા ધી નેગોશિયેબલ ઈન્સ્ટ્રુમેન્ટ એક્ટ ૧૮૮૧ ની કલમ ૧૩૮ મુજબ બે વર્ષ કેદની સજા અથવા ચેકથી બમણી રકમનો દંડ અથવા બંનેની જોગવાઈ છે. ધી નેગોશિયેબલ ઈન્સ્ટ્રુમેન્ટ એક્ટ ૧૮૮૧ ની કલમ ૧૩૮ ના ગુનામાં આટલી સજા હોવા છતાં દિન-પ્રતીદિન આવા પ્રકારના ગુનાઓની સંખ્યામાં વધારો થતો જાય છે. આ ઉપરાંત આ ગુનો આર્થિક સ્વરૂપનો છે તેમાં પ્રોબેશન ઓફ ઓફેન્ડર્સ એક્ટ અથવા ક્રિ.પ્રો.કોડની કલમ ૩૬૦ પ્રમાણે લાભ આપી શકાય નહિ. આરોપીના આવા ક્રુત્યથી સમાજમાં ચાલતા નાણાકીય વ્યવહારને અસર થયેલ છે અને સમાજમાં જો આવી પરીસ્થિતી ઉભી થશે તો કોઈ વ્યક્તિ જરૂરીયાતના સમયે પણ કોઈને આર્થિક મદદ કરશે નહિ અને સમાજમાં આવા આર્થિક તેમજ ધંધાકીય વ્યવહારો અટકી પડશે, જો આવા ગુનાઓ અટકાવવામાં નહિ આવે તો આવા ગુનાઓનું પુનરાવર્તન થશે જે સમાજના હિતમાં નથી. વધુમાં ક્રિ.પ્રો.કોડની કલમ ૩૫૭ માં વળતરની કોઈ મર્યાદાનો ઉલ્લેખ કરેલ નથી. પરંતુ કેદની સજા કર્યા પછી ફરીયાદીને વ્યાજબી વળતર અપાવવું જોઈએ તેવું નામદાર સુપ્રીમ કોર્ટે પણ પ્રસ્થાપીત કરેલ છે જેથી આ કેસમાં ફરીયાદીને ચેકની રકમ રૂ.૧,૪૦,૦૦૦/- અંકે એક લાખ ચાલીસ હજાર પુરા વળતર પેટે અપાવવાથી ન્યાયનો હેતુ સર્શે તેવું જણાય આવતું હોય નીચે મુજબનો હુકમ કરવામાં આવે છે.

-:: હુકમ ::-

આ કામના આરોપી ભુરાભાઈ અરભમભાઈ કેશવાલાનેધી નેગોશિયેબલ ઇન્સ્ટ્રુમેન્ટ એક્ટની કલમ ૧૩૮ મુજબના ગુનામાં એક વર્ષની સાદી કેદની સજા ભોગવવાનો હુકમ કરવામાં આવે છે.

કિ.પ્રો.કોડની કલમ ૩૫૭(૩) અન્વયે આરોપીએ ફરીયાદીને વળતર પેટે રૂ.૧,૪૦,૦૦૦/- અંકે એક લાખ ચાલીસ હજાર પુરા હુકમની તારીખથી દીન ૩૦ માં ચુકવવાનો હુકમ કરવામાં આવે છે.

કિ.પ્રો.કોડની કલમ ૪૨૮ અન્વયે આરોપીએ કાચા કામના કેદી તરીકે ભોગવેલી સજા મજરે આપવાનો હુકમ કરવામાં આવે છે.

હાલનુ જજમેન્ટ આરોપીની ગેરહાજરીમાં આપવામાં આવેલ હોય કિ.પ્રો.કોડની કલમ ૩૬૩(૧) અન્વયે આ ચુકાદાની એક નકલ આરોપી હાજર થયેથી આરોપીને વિનામુલ્યે પુરી પાડવી.

આ કામે આરોપી આજરોજ હાજર ન હોય આરોપીનુ સજાવોરંટ સંબધીત પોલિસ સ્ટેશને તેની બજવણી અર્થે મોકલી આપવા હુકમ કરવામાં આવે છે.

હુકમ આજરોજ તા.૦૮ માહે એપ્રિલ ૨૦૨૬ ના રોજ જાહેર કર્યો.

તા.૦૮.૦૪.૨૦૨૬

પોરબંદર

કોમલ કુનાલ રાઠોડ

બીજા એડી.ચીફ જ્યુડી.મેજિસ્ટ્રેટ, પોરબંદર

જજ કોડ નં. જજે-૦૧૧૩૦